

Výzkum čítanek pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia

Ilona Pokorná

Abstrakt: Následující informace jsou čerpány z grantového projektu PdF MU, který byl poskytnut řešitelce Mgr. Iloně Pokorné v roce 2002. Článek se zabývá výzkumem současné užívanosti čítanek pro 6. ročník ZŠ a příslušný ročník víceletých gymnázií, kritérii jejich výběru a práce s nimi. Cílem není pouhé konstatování statutusu quo, ale především získání podkladového materiálu směřujícího ke komparaci odpovídajících antologií různých autorů a k další spolupráci jednak s pedagogy na školách, jednak se zainteresovanými odborníky, která by měla vést k usnadnění výběru čítanek. Výzkum byl proveden na základních školách a víceletých gymnáziích v okrese Žďár nad Sázavou.

Klíčová slova: čítaneky pro 6. ročník ZŠ a primu víceletého gymnázia, nejužívanější čítanka v předchozím období, v současnosti nejužívanější čítanka, kritéria výběru, charakteristika nejužívanější čítaneky

Úvod

Po roce 1989 bylo v České republice vydáno několik čítankových řad. Výběh z více než desítky ideologicky nezatížených titulů by se na první pohled mohl jevit jako jednoznačné pozitivum. Avšak antologie dosahují rozdílných kvalit a většina z nich vyniká pouze v několika aspektech, nikoliv komplexně. Základních problémů, které se vzájemně prolínají, je několik. Mezi první patří nedostatečná informovanost učitelů o existenci všech čítankových titulů, které by bylo možno užívat. Dále nebyly jednotlivé čítaneky prozatím celkově posouzeny a vzájemně komparovány, chybí tudíž podkladový materiál seznamující češtináře s charakteristikou podstatných rysů antologií, která by jim pomohla vytvořit si základní představu o dílčích čítankách a usnadnit orientaci při výběru.

Pečlivě prostudovat všechny čítankové alternativy je vzhledem k jejich množství prací nelehkou a časově velmi náročnou. Navíc musí být promyšlena strategie výuky v následujících ročnících, neboť čítaneky bývají většinou vydávány v ucelených řadách pro všechny ročníky druhého stupně a příslušné ročníky víceletých gymnázií. Je výhodnější užívat ucelenou řadu, než volit jednotlivé čítaneky různých autorů bez logické provázanosti. Takže je nutné zjistit, zda vybraná pomůcka bude kvalitním výchozím materiálem

pro další vzdělávání a zda čítanky pro následující ročníky dosahují stejných kvalit. Proto je potřebné v souladu se vzdělávacím standardem čítanky charakterizovat, poukázat na jejich obsah, strukturu, celkovou úpravu, přehlednost i didaktické zpracování a situaci ve světě českých čítanek zpřehlednit. Záměrně jsme vybrali čítanky pro první ročník druhého stupně základní školy, aby se v posuzování mohlo systematicky pokračovat v následujících ročnících.

Výzkumná metoda

Pro hlubší analýzu současné situace byla zvolena technika dotazníku. Nejprve jsme chtěli zjistit, které čítanky jsou aktuálně v daném ročníku používány a které byly používány před nimi. Další otázky jsme směřovali tak, abychom získali informace, proč předchozí čítanky přestaly plnit svou funkci a jaká kritéria sehrála klíčovou roli při volbě čítanky nové.

Dotazník byl rozdělen do dvou částí. První zjišťovala nezbytné údaje o škole, délku praxe oslovených pedagogů apod. Druhá část se skládala z osmnácti položek týkajících se informací o v současné době používané čítance (bibliografické údaje, kritéria výběru, návaznost v dalších ročnících, literárně teoretické zázemí, přiměřenost množství textů k dotačním hodinám, otázky a úkoly pro žáky, barevné provedení, typ písma, přehlednost, největší výhody a nevýhody čítanky). Na závěr byl ponechán prostor pro případné podněty a poznámky.

Jednalo se o rozšířený dotazník a bylo osloveno celkem 39 respondentů, z nichž 32 se výzkumu aktivně zúčastnilo (návrstnost dosáhla 82 %). Byly použity otázky uzavřené a zejména otázky polootevřené, aby došlo k co nejmenšímu zkreslování informací. Ne všechny položky dosahují celkového počtu 32, neboť bylo přípustné v několika otázkách uvádět více možností (např. největší výhody, nevýhody, ...). Některé položky nebyly vyplněny z důvodu dlouhodobé nemoci a probovaného učitele, avšak jedná se o zanedbatelnou část.

Výsledky výzkumu – tabulky

Tab. 1: *Předchozí používané čítanky*

Forst, V.: Literární výchova pro 6. r. ZŠ, SPN 1989.	9
Čeňková, J. a kol.: Čítanka 6, Fortuna 1995.	7
Nebylo uvedeno	6
Hrabáková, J., Stejskalová, A.: Čítanka 6, Jinan 1994.	4
Slabý, Z. K.: Čítanka 6, SPN 1995.	2
Pokorná, Synecká: Čítanka pro 6. ročník.	1
Nezkusil, V.: Úvod do světa literatury, Fortuna 1992.	1
Kupcová, Čeňková.: Příběhy, pohádky, báje, mýty, Scientia 1993.	1
Užíváno více čítanek najednou	1

Tab. 2: *Proč jste přestali čítanku používat?*

Forst, V.: Literární výchova pro 6. ročník ZŠ	
Zastaralá	9
Bez doložky MŠMT	3
Neodpovídala učebním osnovám	1
Čeňková, J. a kol.: Čítanka pro 6. ročník ZŠ	
Dlouhé a složité texty	4
Nevhodné uspořádání čítanky	2
Chybí metodická příručka	1
Více českých autorů	1
Malé množství ukázek	1

Tab. 3: *Čítanky užívané ve školním roce 2002–2003*

Soukal, J.: Čítanka pro 6. r. ZŠ, SPN 1997, 2000.	21
Čeňková, J. a kol.: Čítanka 6, Fortuna 1995, 1998.	7
Méchurová, A.: Čítanka pro 6. r. a primu víceletého gymnázia, Fragment 1997.	2
Martinková, V.: Malá čítanka 6, Trizonia 1997.	1
Různé druhy čítanek dle žánru s doložkou MŠMT	1

Tab. 4: *Jaké důvody vás vedly ke zvolení současné používané čítanky?*

Soukal, J.: Čítanka pro 6. ročník ZŠ	
Vhodnější texty	7
Ucelená čítanková řada	6
Metodická příručka	5
Odpovídá učebním osnovám ZŠ	4
Dostatek ukázek	2
Návaznost na čítankovou řadu 1. stupně	2
Informace o autorovi	2
Tematické řazení	2
Doporučená metodičkou	2
Obsahuje dobové souvislosti	1
Nenašli jsme lepší	1
Čeňková, J. a kol.: Čítanka 6	
Nebyl velký výběr	2
Tematické řazení	1
Byla nejnovější	1
Ucelená čítanková řada	1
Více textů	1

Předchozí nejužívanější antologií byla Literární výchova pro 6. ročník ZŠ, zpracovaná kolektivem autorů pod vedením Vladimíra Forsta, která přestala plnit výchovně-vzdělávací funkci z důvodu zastaralosti, jež se příliš netýkala ideologického zatížení, ale spíše věkové a mentální neadekvátnosti nabízených textů.

Tab. 5: *Jaká je (jsou) největší výhoda(y) vámi používané čítanky?*

Soukal J.: Čítanka 6	
Tematické uspořádání	5
Odpovídá osnovám	4
Obsahová a věková vhodnost textů	4

tance. Téměř dvě třetiny respondentů se domnívají, že čítanka není svým velkým množstvím textů přiměřená počtu dotlačných hodin. Barevné provedení, typ písma a přehlednost byly téměř všemi dotázanými hodnoceny jako vhodné (nabízené možnosti – velmi vhodné; vhodné; nepříliš vhodné; jiné, uveďte).

Uvedený průzkum sice není kvantitativně rozsáhlý, ale na jeho základě se přesto podařilo upřesnit kritéria, která vedou vyučující k výběru čítanek. Získané informace budou sloužit nejen jako výchozí materiál pro další výzkumy v dané oblasti a pro přehlednější orientaci vyučujících českého jazyka a literatury při výběru čítanek, ale i pro autory dalších antologií a jejich recenzenty.

Vybraná literatura

- BRADÁČOVÁ, L., a kol. *Čítanka pro 6. ročník*. Všeň, 1998.
- ČEŇKOVÁ, J., a kol. *Čítanka 6*. Praha, 1998.
- DOROVSKÁ, D., ŘEŘICHOVÁ, V. *Čítanka 6*. Olomouc, 1998.
- FIALOVÁ, Z., PODZIMEK, J. *Čítanka s literární výchovou*. Praha, 1997.
- GAVORA, P. *Žiak a text*. Bratislava, 1992.
- HRABÁKOVÁ, J., STEJSKALOVÁ, A. *Čítanka pro 6. ročník*. Úvaly, 1994.
- CHALOUPKA, O. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha, 1982.
- MARTINKOVÁ, V. *Malá čítanka 6*. Praha, 1998.
- MÉCHUROVÁ, A., a kol. *Čítanka pro 6. ročník základní školy a primu víceletého gymnázia*. Havlíčkův Brod, 1997.
- PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha, 1997.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha, 1995.
- ŘEŘICHOVÁ, V. *Výchova čtenáře v české počáteční škole*. Olomouc, 1999.
- SLABÝ, Z. K. *Čítanka 6*. Praha, 1995.
- SOUKAL, J. *Čítanka 6*. Praha, 1997.
- SOUKAL, J. *Literární výchova pro 2. stupeň základní školy*. Praha, 1998.
- SOUKAL, J. *Metodická příručka k čítankám pro 6.–9. ročník základní školy*. Praha, 1999.
- ŠRUT, P. LUKEŠOVÁ, B. *Čítanka 6*. Praha, 1999.

Adresa autorky: Mgr. Ilona Pokorná, Gymnázium Velké Meziříčí, Sokolovská 27, 594 01 Velké Meziříčí, pokorna@gvm.cz